

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Fjerde Afdeling)

6. juli 2017*

»Præjudiciel forelæggelse — transport — fælles regler for driften af lufttrafiktjenester i Unionen — forordning (EF) nr. 1008/2008 — bestemmelser om prisfastsættelse — artikel 22, stk. 1 — artikel 23, stk. 1 — oplysninger, der kræves i forbindelse med præsentationen af de priser, som er tilgængelige for offentligheden — pligt til at angive det faktiske beløb for skatter, afgifter, tillæg eller gebyrer — fri prisfastsættelse — opkrævning af et ekspeditionsgebyr ved passagerens afbestilling af en flyreservation eller manglende fremmøde til boarding — forbrugerbeskyttelse«

I sag C-290/16

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Bundesgerichtshof (forbundsdomstolen, Tyskland) ved afgørelse af 21. april 2016, indgået til Domstolen den 24. maj 2016, i sagen

Air Berlin plc & Co. Luftverkehrs KG

mod

Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände – Verbraucherzentrale Bundesverband eV,

har

DOMSTOLEN (Fjerde Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, T. von Danwitz, og dommerne E. Juhász, C. Vajda, K. Jürimäe og C. Lycourgos (refererende dommer),

generaladvokat: M. Wathelet,

justitssekretær: fuldmægtig X. Lopez Bancalari,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 15. marts 2017,

efter at der er afgivet indlæg af:

- Air Berlin plc & Co. Luftverkehrs KG ved Rechtsanwalt M. Knospe,
- Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände – Verbraucherzentrale Bundesverband eV ved Rechtsanwalt P. Wassermann,
- den tyske regering ved K. Stranz og T. Henze, som befuldmægtigede,

* Processprog: tysk.

— Europa-Kommissionen ved W. Mölls, K.-P. Wojcik og F. Wilman, som befuldmægtigede,

og idet Domstolen efter at have hørt generaladvokaten har besluttet, at sagen skal pådømmes uden forslag til afgørelse,

afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 22, stk. 1, og artikel 23, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1008/2008 af 24. september 2008 om fælles regler for driften af lufttrafiktjenester i Fællesskabet (EUT 2008, L 293, s. 3).
- 2 Denne anmodning er blevet fremsat i forbindelse med en tvist mellem Air Berlin plc & Co. Luftverkehrs KG (herefter »Air Berlin«) og Bundesverband des Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände – Verbraucherzentrale Bundesverband eV (tysk forbundssammenslutning af forbrugerorganisationer og -sammenslutninger, herefter »Bundesverband«) vedrørende et søgsmål med påstand om forbud anlagt af Bundesverband til prøvelse af Air Berlins praksis vedrørende den præsentation af priser og de almindelige forretningsbetingelser, som findes på Air Berlins websted.

Retsforskrifter

EU-retten

Direktiv 93/13/EØF

- 3 Artikel 3, stk. 1 og 2, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT 1993, L 95, s. 29) har følgende ordlyd:

»1. Et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, anses for urimeligt, hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.

2. Et kontraktvilkår anses altid for ikke at have været genstand for individuel forhandling, når det er udarbejdet på forhånd, og forbrugeren derved ikke har haft nogen indflydelse på indholdet, navnlig i forbindelse med en standardkontrakt.

[...]«

- 4 I overensstemmelse med dette direktivs artikel 6, stk. 1, fastsætter »[m]edlemsstaterne [...], at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.«

Forordning nr. 1008/2008

- 5 Følgende fremgår af 16. betragtning til forordning nr. 1008/2008:

»Kunder bør have mulighed for reelt at sammenligne de forskellige luftfartsselskabers priser for trafikflyvninger. Den endelige pris, som kunden skal betale for trafikflyvninger i Fællesskabet, bør derfor altid angives inklusive alle skatter, afgifter og gebyrer. [...]«

6 Forordningens artikel 2 bestemmer:

»I denne forordning forstås ved:

[...]

18) »flybilletpriser«: de priser i euro eller i lokal valuta, som passagerer skal betale luftfartsselskaber eller deres agenter eller andre billetudstedere for at transportere passagererne ad luftvejen, og de betingelser, hvorunder disse priser gælder, herunder vederlag og betingelser, der tilbydes bureauer og andre mellemed

[...]«

7 Forordningens artikel 22 med overskriften »Fri prisfastsættelse« bestemmer i stk. 1:

»Med forbehold af artikel 16, stk. 1, fastsætter EF-luftfartsselskaberne og, på grundlag af gensidighed, luftfartsselskaber fra tredjelande frit flybilletpriserne og luftfragtraterne for trafikflyvninger inden for Fællesskabet.«

8 Samme forordnings artikel 23 med overskriften »Information og ikke-diskrimination« fastsætter i stk. 1 følgende:

»Flybilletpriser og luftfragtrater, der tilbydes eller offentliggøres, uanset i hvilken form, herunder via internettet, for trafikflyvninger fra en lufthavn beliggende på en medlemsstats område, hvor traktaten finder anvendelse, og som er til rådighed for offentligheden, skal omfatte de gældende betingelser. Den endelige pris, der skal betales, skal altid angives og skal inkludere den gældende billetpris eller luftfragtrate samt alle gældende skatter og afgifter, tillæg og gebyrer, der er obligatoriske og forudseelige på tidspunktet for offentliggørelsen. Foruden angivelsen af den endelige pris skal mindst følgende angives:

a) flybilletprisen eller luftfragtraten

b) skatter

c) lufthavnsafgifter og

d) andre afgifter, tillæg eller gebyrer, f.eks. med relation til sikkerhed eller brændstof,

såfremt elementerne i [artikel 23, stk. 1, tredje punktum, litra b), c) og d)] er lagt til flybilletprisen eller luftfragtraten. Valgfrie pristillæg skal meddeles på en klar, gennemskelig og utvetydig måde ved reservationsprocedurens start, og kunden skal acceptere dem ved et aktivt valg.«

Tysk ret

9 § 307, stk. 1 og 2, i Bürgerliches Gesetzbuch (borgerlig lovbog), i den affattelse, der finder anvendelse på de faktiske omstændigheder i hovedsagen (herefter »BGB«), bestemmer:

»(1) Bestemmelser i almindelige forretningsbetingelser er ugyldige, hvis den, der gør dem gældende, i strid med god forretningsskik stiller medkontrahenten uforholdsmæssigt ringe. [...]

(2) I tvivlstilfælde anses en bestemmelse for at stille kunden uforholdsmæssigt ringe, når den:

1. er uforenelig med de grundlæggende tanker bag de lovbestemmelser, som fraviges, eller

2. indebærer en sådan indskrænkelse af de væsentlige rettigheder eller forpligtelser, der følger af aftalens karakter, at opfyldelsen af aftalens formål bringes i fare.«

Twisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

- 10 Den 26. april 2010 simulerede Bundesverband en reservation af en enkeltbillet på Air Berlins websted med afgang fra lufthavnen i Berlin-Tegel (Tyskland) til Köln (Tyskland). I bookingtrin 1 viste en liste i tabelform over mulige flyforbindelser til forskellige priser. Efter et valg af en af flyforbindelserne viste en tabel med forskellige elementer og deres priser bl.a. et beløb på 3 EUR som »skatter og afgifter«. Under en anden reservationssimulation foretaget af Bundesverband på det samme websted den 20. juni 2010 for en returbillet med afgang fra lufthavnen i Berlin-Tegel (Tyskland) til Frankfurt-am-Main (Tyskland) fremkom et beløb på 1 EUR som »skatter og afgifter«.
- 11 Ifølge Bundesverband var størrelsen af skatterne og afgifterne som vist på Air Berlins websted væsentligt lavere end dem, som luftfartselskabet faktisk skulle betale i henhold lufthavnsafgifterne for de pågældende lufthavne, og kunne derfor vildlede forbrugeren. Da Bundesverband fandt, at denne præsentation var i strid med artikel 23, stk. 1, tredje punktum, i forordning nr. 1008/2008, anlagde den sag ved Landgericht Berlin (den regionale ret i første instans i Berlin) med påstand om forbud mod denne praksis.
- 12 Inden for rammerne af det samme søgsmål bestred Bundesverband også lovligheden af klausulen i punkt 5.2 i Air Berlins almindelige forretningsbetingelser, der findes på selskabets websted (herefter »de almindelige forretningsbetingelser«), hvorefter Air Berlin opkræver et ekspeditionsgebyr på 25 EUR pr. booking og passager af den sum, der skal tilbagebetales sidstnævnte, hvis denne ikke har benyttet en flybillet eller har afbestilt den. Bundesverband forklarede, at denne klausul var i strid med BGB's § 307, da den udgjorde en uforholdsmæssig ulempe for luftfartselskabets aftalepartnere. Bundesverband tilføjede, at Air Berlin ikke må opkræve et særskilt gebyr for at opfylde en lovmæssig forpligtelse.
- 13 Landgericht Berlin (den regionale ret i første instans i Berlin) gav Bundesverband medhold og forpligtede Air Berlin til – idet luftfartselskabet ellers ville blive pålagt sanktioner – for det første ved præsentationen på webstedet af priser for flybilletter under betegnelsen »Skatter og afgifter« at undlade at anføre beløb, som ikke svarer til de faktiske afgifter, som dette luftfartselskab skal betale, for det andet at lade punkt 5.2 i de almindelige forretningsbetingelser udgå.
- 14 Eftersom Air Berlin ikke fik medhold i sin appel ved Kammergericht Berlin (den regionale appeldomstol i Berlin, Tyskland), iværksatte dette luftfartselskab revisionsanke for Bundesgerichtshof (forbundsdomstol, Tyskland).
- 15 Bundesgerichtshof (forbundsdomstol, Tyskland) ønsker for det første oplyst, hvordan artikel 23, stk. 1, tredje punktum, i forordning nr. 1008/2008 skal fortolkes. Når henses til Domstolens praksis er den forelæggende ret i tvivl om, hvorvidt præsentationen af priser på Air Berlins websted er i overensstemmelse med de krav, der opstilles i denne bestemmelse.
- 16 For det andet ønsker den forelæggende ret en afklaring med hensyn til fortolkningen af denne forordnings artikel 22, stk. 1, med henblik på at afgøre, om det i denne bestemmelse fastsatte princip, hvorefter luftfartselskaberne frit fastsætter flybilletpriserne og luftfragtraterne for trafikflyvninger inden for Fællesskabet, kan begrunde, at passagerer, som ikke har benyttet en flybillet eller har afbestilt den, i henhold til Air Berlins almindelige forretningsbetingelser opkræves et særskilt gebyr.

- 17 Under disse omstændigheder har Bundesgerichtshof (forbundsdomstol) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »1) Skal bestemmelsen i artikel 23, stk. 1, tredje punktum, i forordning nr. 1008/2008[...] fortolkes således, at luftfartsselskaber skal angive [den faktiske størrelse af] de i litra [b)-d)] nævnte skatter, lufthavnsafgifter og andre afgifter, tillæg eller gebyrer ved offentliggørelsen af deres flybilletpriser [...] og derfor ikke må inddrage dem delvis i deres flybilletpriser i henhold til denne bestemmelses litra a)?
 - 2) Skal bestemmelsen i artikel 22, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008[...] fortolkes således, at den er til hinder for at anvende en national bestemmelse om almindelige forretningsbetingelser, som er baseret på EU-retten, og hvorefter der af kunder, som ikke har benyttet en flybillet eller har afbestilt den, ikke må opkræves et særskilt ekspeditionsgebyr herfor?«

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

- 18 Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret oplyst, om artikel 23, stk. 1, tredje punktum, i forordning nr. 1008/2008 skal fortolkes således, at luftfartsselskaber ved offentliggørelsen af deres flybilletpriser skal angive den faktiske størrelse af de i denne forordnings artikel 23, stk. 1, tredje punktum, litra b)-d), omhandlede skatter, lufthavnsafgifter og andre afgifter, tillæg eller gebyrer og følgelig ikke må inddrage dem delvis i deres flybilletpriser i henhold til den nævnte forordnings artikel 23, stk. 1, tredje punktum, litra a).
- 19 Artikel 23, stk. 1, andet punktum, i forordning nr. 1008/2008 bestemmer, at ved offentliggørelsen af flybilletpriser og luftfragtrater, herunder via internettet, og som er til rådighed for offentligheden, skal »[d]en endelige pris, der skal betales, [...] altid angives og skal inkludere den gældende billetpris eller luftfragtrate samt alle gældende skatter og afgifter, tillæg og gebyrer, der er obligatoriske og forudseelige på tidspunktet for offentliggørelsen«. Foruden angivelsen af den endelige pris skal mindst følgende angives i henhold til denne forordnings artikel 23, stk. 1, tredje punktum: flybilletprisen eller luftfragtraten, og skatter, lufthavnsafgifter og andre afgifter, tillæg eller gebyrer, f.eks. med relation til sikkerhed eller brændstof, såfremt disse elementer er lagt til flybilletprisen eller luftfragtraten.
- 20 Luftfartsselskaber er efter Air Berlins opfattelse ikke forpligtede til særskilt at angive størrelsen af de i artikel 23, stk. 1, tredje punktum, litra b)-d), i forordning nr. 1008/2008 opregnede skatter, lufthavnsafgifter, tillæg eller gebyrer, såfremt disse oplysninger er indregnet i den i artikel 23, stk. 1, tredje punktum, litra a), nævnte billetpris. Efter Air Berlins opfattelse er det nemlig alene den endelige pris, som er afgørende for at give kunden mulighed for at sammenligne de forskellige priser hos luftfartsselskaberne.
- 21 Bundesverband, den tyske regering og Europa-Kommissionen er derimod af den opfattelse, at luftfartsselskaber ifølge artikel 23, stk. 1, tredje punktum, i forordning nr. 1008/2008 skal angive størrelsen af de forskellige elementer i den endelige pris.
- 22 Det skal bemærkes, at der ved fortolkningen af en EU-retlig bestemmelse ikke blot skal tages hensyn til dennes ordlyd, men også til den sammenhæng, hvori den indgår, og til de mål, der forfølges med den ordning, som den udgør en del af (dom af 19.7.2012, ebookers.com Deutschland, C-112/11, EU:C:2012:487, præmis 12 og den deri nævnte retspraksis).

- 23 Det fremgår af ordlyden af artikel 23, stk. 1, tredje punktum, i forordning nr. 1008/2008, at forpligtelsen til som minimum at angive flybilletprisen, skatter og lufthavnsafgifter og andre afgifter, tillæg eller gebyrer, såfremt disse elementer er lagt til flybilletprisen, supplerer den forpligtelse, der følger af denne forordnings artikel 23, stk. 1, andet punktum til at angive den endelige pris (jf. i denne retning dom af 15.1.2015, Air Berlin, C-573/13, EU:C:2015:11, præmis 44).
- 24 I modsætning til det af Air Berlin anførte, bl.a. ved at henvise til 16. betragtning til forordning nr. 1008/2008, opfylder et luftfartselskab, der blot begrænser sig til at nævne den endelige pris, derfor ikke kravene i denne forordnings artikel 23, stk. 1, tredje punktum, eftersom disse krav foreskriver en angivelse af størrelsen af de forskellige elementer, som denne pris er sammensat af.
- 25 Denne konklusion drages ikke i tvivl af Air Berlins argument om, at selve ordlyden af artikel 23, stk. 1, tredje punktum, i forordning nr. 1008/2008 kun pålægger luftfartselskaberne en forpligtelse til at angive elementerne i denne forordnings artikel 23, stk. 1, tredje punktum, litra b)-d), »såfremt [disse] elementer [...] er lagt til flybilletprisen«, og ikke såfremt disse er blevet inkluderet i den nævnte pris.
- 26 Artikel 2, nr. 18), i forordning nr. 1008/2008, som definerer begrebet »flybilletpriser«, nævner således ikke skatter, lufthavnsafgifter og andre afgifter, tillæg eller gebyrer som elementer, som skal inkluderes i denne pris. Det følger heraf, at luftfartselskaber ikke må inkludere disse elementer i den flybilletpris, som de er forpligtede til at angive i henhold til denne forordnings artikel 23, stk. 1, tredje punktum, litra a).
- 27 I modsætning til, hvad Air Berlin videre har gjort gældende, kan en sådan fortolkning ikke føre til, at denne bestemmelse mister sin betydning. Sætningsleddet »såfremt elementerne i [artikel 23, stk. 1, tredje punktum, litra b), c) og d)] er lagt til flybilletprisen« sigter klart mod at sondre mellem det tilfælde, hvor luftfartselskaber vælger at lade deres kunder afholde disse elementer, og det tilfælde, hvor de vælger selv at bære dem, idet forpligtelsen til at angive disse elementer kun foreligger i det førstnævnte tilfælde.
- 28 Det følger af det ovenstående, at de forskellige elementer i artikel 23, stk. 1, tredje punktum, i forordning nr. 1008/2008, som den endelige pris, der skal betales, er sammensat af, altid skal bringes til kundens kendskab i forhold til de beløb, som de andrager i denne endelige pris.
- 29 Denne fortolkning understøttes af gennemgangen af både de mål, der forfølges med den ordning, som den pågældende bestemmelse udgør en del af, og den sammenhæng, hvori den indgår.
- 30 Artikel 23, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008 har bl.a. til formål at sikre information om og gennemsigtighed i priser for trafikflyvninger fra en lufthavn beliggende på en medlemsstats område, og følgelig medvirker den til at sikre beskyttelsen af den kunde, som benytter disse ydelser. I denne henseende fastsætter bestemmelsen forpligtelsen til information og gennemsigtighed bl.a. for så vidt angår betingelserne for flybilletpriserne, den endelige pris, billetprisen samt obligatoriske og forudseelige priselementer, der tillægges denne, og valgfrie pristillæg, som vedrører ydelser, der supplerer selve trafikflyvningen (dom af 18.9.2014, Vueling Airlines, C-487/12, EU:C:2014:2232, point 32).
- 31 Målet om information om og gennemsigtighed i priser ville ikke blive nået, hvis artikel 23, stk. 1, tredje punktum, i forordning nr. 1008/2008 skulle fortolkes som et valg for luftfartselskaber mellem at inddrage skatter, lufthavnsafgifter og andre afgifter, tillæg eller gebyrer i flybilletprisen eller angive disse forskellige elementer særskilt.
- 32 En anden fortolkning af artikel 23, stk. 1, tredje punktum, i forordning nr. 1008/2008 vil desuden fratage denne bestemmelse enhver effektiv virkning. For det første medfører en delvis inddragelse af de i artikel 23, stk. 1, tredje punktum, litra b)-d), i forordning nr. 1008/2008 anførte elementer i flybilletprisen således kun en præcisering af beløb, der savner enhver forbindelse med realiteten. For

det andet vil en fuldstændig inddragelse af disse elementer i flybilletprisen medføre, at det beløb, der angives som flybilletpris, kan svare til den endelige pris, der skal betales. Pligten til at angive den endelige pris, der skal betales, fremgår således allerede af denne forordnings artikel 23, stk. 1, andet punktum.

- 33 Endelig skal der foretages en undersøgelse af Air Berlins argument om, at en angivelse af de faktiske beløb for elementerne i artikel 23, stk. 1, tredje punktum, litra c) og d), i forordning nr. 1008/2008 ikke er mulig, for så vidt som disse beløb ikke kan fastslås på tidspunktet for flyreservationen.
- 34 I denne henseende skal det bemærkes, at en kunde ved køb af en billet skal betale en endelig og ikke foreløbig pris. Selv om størrelsen af visse afgifter, tillæg eller gebyrer f.eks. med relation til brændstof som anført af Air Berlin først kan fastslås, når flyvningen er gennemført, i nogle tilfælde endog flere måneder efter flyvningen, svarer størrelsen af de i artikel 23, stk. 1, tredje punktum, litra b)-d), i forordning nr. 1008/2008 nævnte skatter, lufthavnsafgifter og andre afgifter, tillæg eller gebyrer, som skal betales af kunden, til det skøn, som luftfartselskabet har foretaget på tidspunktet for flyreservationen.
- 35 I denne forbindelse bestemmer artikel 23, stk. 1, andet punktum, i forordning nr. 1008/2008 i øvrigt, at de forskellige elementer i den endelige pris, der skal betales af kunden, ud over flybilletprisen eller luftfragtraten er alle de gældende skatter og afgifter, tillæg og gebyrer, der er »forudseelige på tidspunktet for offentliggørelsen«.
- 36 På baggrund af det ovenstående skal det første spørgsmål besvares med, at artikel 23, stk. 1, tredje punktum, i forordning nr. 1008/2008 skal fortolkes således, at luftfartsselskaber ved offentliggørelsen af deres flybilletpriser særskilt skal angive den faktiske størrelse af de i denne forordnings artikel 23, stk. 1, tredje punktum, litra b)-d), omhandlede skatter, lufthavnsafgifter og andre afgifter, tillæg eller gebyrer, som kunderne skal betale, og følgelig ikke må inddrage dem – end ikke delvis – i deres flybilletpriser i henhold til den nævnte forordnings artikel 23, stk. 1, tredje punktum, litra a).

Det andet spørgsmål

- 37 Med det andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 22, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008 skal fortolkes således, at den er til hinder for, at anvendelsen af en national lovgivning til gennemførelse af direktiv 93/13 kan føre til, at en klausul i almindelige forretningsbetingelser, i henhold til hvilken der af kunder, som ikke har benyttet en flybillet eller har afbestilt den, kan opkræves et særskilt ekspeditionsgebyr herfor, erklæres ugyldig.
- 38 Den forelæggende ret er af den opfattelse, at punkt 5.2 i de almindelige forretningsbetingelser, hvorefter der opkræves et ekspeditionsgebyr på 25 EUR pr. rejsedeltager og booking ved afbestilling af en flyreservation til sparetakst eller ved manglende fremmøde til boarding, stiller Air Berlins kunder uforholdsmæssigt ringe, og anser den for ugyldig i henhold til BGB's § 307, stk. 1.
- 39 Den forelæggende ret har endvidere præciseret, at BGB's § 307, stk. 1, første punktum, og BGB's § 307, stk. 2, nr. 1, gennemfører artikel 3, stk. 1, og artikel 6, stk. 1, første til fjerde sætningsled i første punktum, i direktiv 93/13 i tysk ret.
- 40 Air Berlin har i denne forbindelse i sit skriftlige indlæg gjort gældende, at de tyske domstole i første og anden instans udelukkende støttede sig på national ret og ikke EU-retten.

- 41 Det bemærkes, at Domstolen inden for rammerne af en præjudiciel forelæggelse alene har kompetence til at udtale sig om fortolkningen eller gyldigheden af EU-retten med hensyn til de faktiske og retlige omstændigheder, som de er beskrevet af den forelæggende ret, med henblik på at give denne de relevante elementer til at afgøre den tvist, som verserer for den (jf. i denne retning dom af 27.4.2017, *A-Rosa Flussschiff*, C-620/15, EU:C:2017:309, præmis 35).
- 42 Under disse omstændigheder skal det andet præjudicielle spørgsmål besvares ud fra den forudsætning, som den forelæggende ret har lagt til grund, hvorefter den nationale lovgivning til beskyttelse af forbrugerne mod misbrug, nemlig BGB's § 307, på grundlag af hvilken klausulen i punkt 5.2 i de almindelige forretningsbetingelser anses for urimelig af den forelæggende ret, er støttet på EU-retten, da den pågældende lovgivning gennemfører direktiv 93/13.
- 43 Den forelæggende ret er i tvivl om, hvorvidt det i lyset af dom af 18. september 2014, *Vueling Airlines* (C-487/12, EU:C:2014:2232), må fastslås, at den frihed, som luftfartselskaber er overladt til at fastsætte flybilletpriser, i henhold til artikel 22, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008 er til hinder for, at en national lovgivning, der gennemfører de EU-retlige bestemmelser om forbrugerbeskyttelse, finder anvendelse på en sådan klausul.
- 44 Idet det er uforholdende at tage stilling til, om det i klausulen i punkt 5.2 i de almindelige forretningsbetingelser fastsatte særskilte ekspeditionsgebyr er omfattet af begrebet »flybilletpriser« som omhandlet i forordning nr. 1008/2008, og dernæst, om denne klausul kan være omfattet af den i denne forordnings artikel 22, stk. 1, fastsatte frie prisfastsættelse, skal det bemærkes, at formålet med direktiv 93/13 i overensstemmelse med dets artikel 1, stk. 1, er indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes bestemmelser om urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem erhvervsdrivende og forbrugere. Der er således tale om et generelt forbrugerbeskyttelsesdirektiv, der finder anvendelse på alle erhvervssektorer. Dette direktiv har ikke til formål at begrænse luftfartselskabers frie prisfastsættelse, men at forpligte medlemsstaterne til at indføre en ordning, som sikrer, at den eventuelt urimelige karakter af alle kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, kan efterprøves med henblik på den beskyttelse, der skal gives forbrugeren på grund af den omstændighed, at denne befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende hvad angår såvel forhandlingsstyrke som informationsniveau (jf. i denne retning dom af 26.2.2015, *C-143/13*, EU:C:2015:127, præmis 51 og den deri nævnte retspraksis).
- 45 I denne forbindelse kan direktivets uanvendelighed på området for luftfartsydelse, der reguleres af forordning nr. 1008/2008, kun anerkendes, såfremt det udtrykkeligt er fastsat i bestemmelserne i denne forordning. Et sådant resultat følger imidlertid hverken ordlyden af artikel 22 i nævnte forordning nr. 1008/2008 om fri prisfastsættelse eller ordlyden af den nævnte forordnings andre bestemmelser, selv om direktiv 93/13 allerede var trådt i kraft på tidspunktet for vedtagelsen af denne forordning.
- 46 Det kan heller ikke udledes af det formål, der forfølges med artikel 22, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008, at luftbefordringsaftaler ikke er underlagt overholdelsen af de generelle krav til beskyttelse af forbrugerne mod urimelige kontraktvilkår.
- 47 Kommissionen har i denne forbindelse med rette anført, at den i artikel 22 i forordning nr. 1008/2008 fastsatte frie prisfastsættelse er en følge af en gradvis afvikling af medlemsstaternes priskontrol med henblik på at åbne sektoren for konkurrence. Som anført af generaladvokat Bot i punkt 27 i forslag til afgørelse *Vueling Airlines* (C-487/12, EU:C:2014:27), var målet med liberaliseringen af markedet for luftbefordring at opnå et større udbud og en lavere pris til forbrugernes fordel. Således blev det i femte betragtning i Rådets forordning (EØF) nr. 2409/92 af 23. juli 1992 om billetpriser og rater inden for luftfart (EFT 1992, L 240, s. 15), som blev ophævet ved forordning nr. 1008/2008, anført, at det var hensigtsmæssigt, at »fri prisfastsættelse ledsages af passende foranstaltninger til beskyttelse af forbrugernes og branchens interesser«.

- 48 Dom af 18. september 2014, Vueling Airlines (C-487/12, EU:C:2014:2232), kan ikke føre til en anden konklusion. I denne dom fastslog Domstolen, at artikel 22, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008 er til hinder for en lovgivning som den i sagen omhandlede, der tager sigte på at forpligte luftfartsselskaber til under alle omstændigheder at transportere passagerenes indtjekkede bagage, uden at der kan kræves noget pristillæg for denne transport. Til gengæld fastslog Domstolen på ingen måde, at den frie prisfastsættelse generelt er til hinder for anvendelsen af enhver forbrugerbeskyttelsesregel. Derimod fandt Domstolen, at EU-retten – med forbehold for anvendelsen af bl.a. reglerne på området for forbrugerbeskyttelse – ikke er til hinder for, at medlemsstaterne regulerer aspekter vedrørende luftbefordringsaftaler, navnlig med henblik på at beskytte forbrugerne mod misbrug, dog med det forbehold, at de ikke er i strid med prisbestemmelserne i forordning nr. 1008/2008 (jf. i denne retning dom af 18.9.2014, Vueling Airlines, C-487/12, EU:C:2014:2232, præmis 44).
- 49 Det kan derfor ikke udledes af den nævnte dom, at artikel 22, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008 er til hinder for en national lovgivning, som gennemfører de EU-retlige bestemmelser på området for forbrugerbeskyttelse, såsom bestemmelserne i direktiv 93/13.
- 50 Det følger af de ovenstående betragtninger, at den frie prisfastsættelse for trafikflyvning inden for Fællesskabet, der er sikret ved artikel 22, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008, ikke kan være til hinder for anvendelsen af en sådan national lovgivning på klausuler i luftbefordringsaftaler.
- 51 Et andet svar ville betyde, at forbrugerne fratages de rettigheder, som de udleder af direktiv 93/13 på området for prisfastsættelse for trafikflyvning, og at luftfartsselskaber uden nogen form for kontrol tillades at indføre urimelige kontraktvilkår hvad angår fastsættelsen af priser i forbrugerftaler.
- 52 På baggrund af det ovenstående skal det andet spørgsmål besvares med, at artikel 22, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008 skal fortolkes således, at den ikke er til hinder for, at anvendelsen af en national lovgivning til gennemførelse af direktiv 93/13 kan føre til, at en klausul i almindelige forretningsbetingelser, i henhold til hvilken der af kunder, som ikke har benyttet en flybillet eller har afbestilt den, kan opkræves et særskilt ekspeditionsgebyr herfor, erklæres ugyldig.

Sagsomkostninger

- 53 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Fjerde Afdeling) for ret:

- 1) **Artikel 23, stk. 1, tredje punktum, i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1008/2008 om fælles regler for driften af lufttrafiktjenester i Fællesskabet skal fortolkes således, at luftfartsselskaber ved offentliggørelsen af deres flybilletpriser særskilt skal angive den faktiske størrelse af de i denne forordnings artikel 23, stk. 1, tredje punktum, litra b)-d), omhandlede skatter, lufthavnsafgifter og andre afgifter, tillæg eller gebyrer, som kunderne skal betale, og følgelig ikke må inddrage dem – end ikke delvis – i deres flybilletpriser i henhold til den nævnte forordnings artikel 23, stk. 1, tredje punktum, litra a).**
- 2) **Artikel 22, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008 skal fortolkes således, at den ikke er til hinder for, at anvendelsen af en national lovgivning til gennemførelse af Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugerftaler kan føre til, at en klausul i almindelige forretningsbetingelser, i henhold til hvilken der af kunder, som ikke har benyttet en flybillet eller har afbestilt den, kan opkræves et særskilt ekspeditionsgebyr herfor, erklæres ugyldig.**

Underskrifter